

Langstrakt land – ulik livskvalitet

En gruppe FN-eksperter har sett på forventet levealder, utdanning og kjøpekraft i alle medlemsland og tildelt Norge gullmedalje i menneskelig utvikling. Mediene skrev om «verdens beste land å bo i». Vi er stolte. Samtidig vet hver enkelt av oss at bildet har mange nyanser: Hverdagen påvirkes sterkt av hvor i landet vi bor. Vi kan ha det mindre «best» i enkelte utkantstrøk enn i en storby. I nord og i vest møter vi flere og andre utfordringer enn på det sentrale Østlandet. Men det finnes også tendenser i motsatt retning.

Norges velregulerte økonomi, sikkerhetsnettet i form av oljefondet og våre solide velferdsordninger, har fungert som en buffer mot de verste utslagene av finanskrisen. Det er for tidlig å slå fast hvordan den globale turbulensen har endret levekårene og forskjellene her i landet. Noen linjer begynner likevel å tegne seg – Nord-Norge synes å komme best ut av krisen i sysselsettingen, selve grunnlaget for et trygt liv. Arbeidsledigheten i nord økte mindre enn i Oslo, Akershus og Rogaland, blant annet takket være store petroleumsinvesteringer i nord, slik det blir påpekt i kapittelet om økonomi.

Tross noen spede tegn til at en regional balanse er i emning, fremstår livet i Nord-Norge fortsatt som gjennomgående tøffere enn det er i sentrale strøk lenger sør. Ser vi på tall i offentlige registre og analyserer statistiske spørreundersøkelser, finner vi flere og tydelige forskjeller mellom landsdelene, fylkene og kommunene.

Arbeid og inntekt betyr mye for hvordan vi lever. En jobb å gå til og en brukbar inntekt er – ved siden av helsen – det viktigste for de fleste av oss. Statistikk på dette området viser både hvordan vi har det som privatpersoner, og i hvilken retning Norges økonomi utvikler seg. Inntekten påvirker forbruket, den kan avgjøre boforholdene og gjøre boligprisene overkommelige. Den gir oss mulighet til å velge private helsetjenester og hva vi gjør på fritiden. Arbeidsledigheten kan indirekte endre våre holdninger til lov og orden, mens utilstrekkelig inntekt ofte setter dype spor i familielivet og går ut over barnas trygghet.

Kartet følger temaet

Når vi beskriver forskjeller i levekår etter hvor i landet folk bor, er det ikke til å unngå at den geografiske inndelingen varierer fra en sammenligning til en annen, alt etter hvilket tema som beskrives, og hvilket datagrunnlag som er tilgjengelig. Noen ganger er det naturlig å snakke om fylker, i andre sammenhenger finnes det klarere tall for regioner eller landsdeler. Vi kan se på by og land, eller «tettbygde» og «spredtbygde strøk» som det heter på fagspråket, eller bruke begrepet sentralitet, som viser avstanden til et større senter. Vi kan også sammenligne enkeltkommuner.

Uansett hvilken inndeling vi bruker, er det klart at Norges økende og etter hvert stadig eldre befolkning ikke lever etter et enhetlig «beste» gjennomsnitt i hele landet. Vi har det meget bra sammenlignet med de fleste andre nasjoner, men vi bor i et land med store avstander og klimaforskjeller, store variasjoner i hvor spredt folk bor, og hvilket næringsgrunnlag som finnes fra

Natasza P. Sandbu

Natasza P. Sandbu er redaktør i Samfunnsspeilet og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårstatistikk. (natasza.sandbu@ssb.no)

landsdel til landsdel. At den norske modellen bygger på idealet om et «likhets-samfunn», der mulighetene for et godt liv er likt fordelt i befolkningen, gjør det spesielt interessant å se hvor forskjellene i norske levekår ligger.

Over halvparten av kommunene vokste i folketall

Vi var 4,8 millioner mennesker her i landet ved årsskiftet 2008/2009, nøyaktig sagt 4 799 300 registrerte bosatte. Folketallet økte i rekordtempo, og veksten på rundt 62 000 var større enn noen gang. Størstedelen av det menneskelige tilskuddet kom fra nye EU-land, de fleste var unge menn fra Polen. Mot slutten av 2008 ble denne strømmen svakere, noen færre kom, noen flere reiste. Mange ble i Norge.

I alt fikk over halvparten av landets kommuner – 268 av 430 – flere innbyggere i løpet av fjoråret. Uten dette såkalte innvandringsoverskuddet (innvandring fratrukket utvandring) hadde det skjedd i 174 kommuner, altså rundt 100 færre.

Flere fødsler, eldre mødre

Vi kan også glede oss over mange fødsler i 2008, da 60 500 nye borgere så dagens lys. Vårdagen 9. mai ble fødselsdagen for flest av dem, i alt 222.

Fruktbarheten til norske kvinner er nå blant de høyeste i Europa og ligger på det litt rare, men statistisk riktige tallet 1,96 barn per kvinne i fruktbar alder. Det er også den høyeste fruktbarheten som er registrert i Norge siden 1975. For å få dette bildet av folkeøkningen i balanse er det viktig å nevne at 41 712 mennesker døde i løpet av 2008.

Det står altså bra til med fruktbarheten, den øker, men som nasjon må vi komme opp i 2,1 barn per kvinne for å opprettholde folketallet på lengre sikt – hvis vi ikke tar nettoinnvandring med i betraktning. Klarer vi det?

Selv om 1,96 tilsynelatende ikke ligger langt unna det «magiske» 2,1, kan det bli vanskelig å oppnå, fordi norske kvinner venter stadig lenger med å bli mødre. I fjor var en «gjennomsnittsmor» 28 år gammel da hun fikk sitt første barn. Hun var altså tre år eldre enn «gjennomsnittsmoren» for 20-25 år siden. Ser vi på begge foreldrenes alder under ett, hadde førstefødte ofte mamma og pappa i alderen 30-34 år, i snitt.

Rogaland samt Sogn og Fjordane mest fruktbare

Rogaland samt Sogn og Fjordane topper listen over «de mest fruktbare» blant landets fylker. Der får hver kvinne i fruktbar alder henholdsvis 2,15 og 2,13 barn i snitt. Dermed ligger de litt over det nøytrale nivået som lar Norge opprettholde folketallet uten innvandring. Østfold, Oslo, Hedmark og Telemark ligger lavest, som de har gjort i mange år, med rundt 1,86 barn per kvinne. Hva forskjellene skyldes, er vanskelig å lese ut av tallene.

Samtidig er hver åttende kvinne i landet barnløs ved fylte 45 år. Slik var det i hvert fall i 2008. Barnløs var også hver femte mann ved 50-årsalderen. Disse to gruppene har økt markant i de siste 20-30 årene.

Oslo-fedre tar en lengre pappapermisjon

Hva med de nybakte fedres ønske om å ta pappapermisjon? Er det noen geografiske forskjeller å spore her?

De som tok ut mer enn fedrekvoten på seks uker, utgjorde i alt 16,5 prosent i 2008, et knapt prosentpoeng lavere enn året før for hele landet. Men mens hver fjerde nybakte far i Oslo tok ut permisjon utover seks uker, gjorde bare hver tiende i Aust-Agder det. I Sør-Trøndelag tok hver femte nybakte pappa fri lenger enn seks uker, tett fulgt av fedrene i Akershus. Sør i landet, sett under ett, tar færrest menn mer enn seks uker fri for å ta seg av babyen.

Det vil bli interessant å se om nybakte fedre vil nøye seg med ti uker i fremtiden, etter at fedrekvoten ble utvidet fra 1. juli 2009. Et annet spørsmål er om de regionale forskjellene i fedrenes omsorgsvalg blir større eller mindre, eller kanskje annerledes.

Vi flokker oss rundt Oslo

Folketallet øker i hele landet, men mest i Oslo, Akershus, Rogaland og Hordaland. Hver fjerde av oss bor nå i Oslo og Akershus, nesten hver femte i Rogaland og Hordaland. I tillegg til de største byene og kommunene, hadde Ullensaker i nærheten av Gardermoen stor folkevekst i fjor, med i alt 1 200 nye innbyggere. Også andre kommuner på Østlandet og Sør-Vestlandet opplevde å få mange nye innbyggere sett i forhold til folketallet.

Mens regionsentrene vokste, ble 156 kommuner fattigere på folk i løpet av 2008. Målselv mistet flest innbyggere, 113 av rundt 6 600. Også mange andre mindre sentrale kommuner, særlig i Nord-Norge, ble mindre. Kvalsund,

nabokommunen til Hammerfest, opplevde å bli halvert i befolkningen da den tapte 57 innbyggere i løpet av 2008.

En annen forskjell er iøynefallende: Befolkningen i og rundt regionsentrene er ung. Utkantkommunene blir stadig «eldre». Denne utviklingen vil utvilsomt forsterke strømmen av unge mennesker til større steder, nettopp fordi mange andre i deres egen alder holder til der.

De tre kommunene som har landets høyeste gjennomsnittsalder, er Ibestad i Troms, Leka i Nord-Trøndelag og Rendalen i Hedmark, der den er 47-48 år. Det er 11 år høyere enn i kommunene på Jæren, som skiller seg ut med landets yngste befolkning. Også nabobyen Stavanger er ung, med en snittalder på 37 år.

Arbeidsstyrken fortsatt rekordstor

Ikke nok med at vi er blitt over 60 000 flere i landet i fjor, vi har også klart oss bra under finanskrisen. Selv om sysselsettingen gikk noe ned på slutten av fjoråret, hadde Norge en god del å gå på. Den årlige tilveksten forut for krisen var nemlig formidabel.

Arbeidsstyrken (sysselsatte og registrerte arbeidsledige) økte med 84 000 personer i 2008. Som andel av befolkningen kom den opp på det gode nivået på 73,9 prosent. Dette er det høyeste tallet noen gang registrert. Norge har fortsatt 10 prosentpoeng høyere yrkesdeltakelse enn gjennomsnittet i EU, fordi mange flere kvinner, unge og eldre er i jobb hos oss enn i andre land.

I alt besto vår arbeidsstyrke i 2008 av 2 591 000 personer, fordelt på 1 370 000 menn og 1 222 000 kvinner. Av de rundt 2,6 millionene var 67 000 arbeidsledige. For 2009 har tallet i første halvdel av året økt til 89 000 personer som er registrert arbeidsledige, av disse var 53 000 menn. Ni fylker mistet arbeidsplasser i industrien, og Oppland ble rammet hardest, med 3,5 prosent færre sysselsatte. I Finnmark og Nordland forsvant arbeidsplassene først og fremst i tjenestesektoren.

Stadig færre er sysselsatt, flere sykmeldt

Sysselsettingen fortsatte å gå ned i år, spesielt blant de yngste i alderen 16-24 år. De regionale forskjellene er blitt større. Rogaland, Sogn og Fjordane samt Akershus er best stilt – i disse tre fylkene var over 74 prosent av innbyggerne i yrkesaktiv alder sysselsatt per 1. juli 2009. Verst er det i Aust-Agder og Østfold, der henholdsvis 64,9 prosent og 66,4 prosent er sysselsatt. Begge fylkene har opplevd størst nedgang i sysselsetting på ett år.

Samtidig øker sykefraværet. Det er høyest i Finnmark og Troms. Men heller ikke på dette området ligger Aust-Agder godt an. Flere av fylkets innbyggere har vært borte fra arbeid med sykmelding i årets første tre måneder enn på samme tid i fjor. Mens Rogaland, Oslo samt Sogn og Fjordane igjen kommer best ut; de har lavest legemeldt sykefravær, under 6 prosent.

Det kan være symptomatisk at flest sykmeldinger på landsbasis er registrert i de kriserammede næringene. I tillegg til sykdom kan press og usikkerhet på arbeidsplassen gjøre det vanskelig for mange å utføre oppgavene, og da kan en sykmelding være naturlig å ty til.

Regionale jobber

Tjenestebransjen er den største næringen i samtlige landsdeler i dag. I Osloregionen er det private tjenester som dominerer, likeså er det i deler av Østlandet, Agder og Rogaland, Vestlandet og Trøndelag. Offentlige, stort sett kommunale, tjenester er størst i Nord-Norge, Hedmark og Oppland. Samtidig jobber mange fortsatt i industrien, hovedsakelig i deler av Østlandet, i Agder/Rogaland og på Vestlandet. Minst ulikt fordelt over landet er sysselsettingen i bygg og anlegg, fordi mange i denne bransjen pendler til jobben.

I kystområdene, særlig i Nord-Norge, der fiske har vært den historisk viktigste næringen, blir det nå færre jobber enn før blant annet på grunn av lavere fiskerikvoter. Fiskeoppdrett har derimot vokst seg stort. Nordland, Hordaland, Møre og Romsdal samt Sør-Trøndelag er nå landets store oppdrettsfylker.

Sentrum mer utsatt enn før

Selv om arbeidsledigheten har økt mindre enn det mange fryktet ved utgangen av 2008, har den utviklet seg forskjellig i sentrum og utkantstrøkene. I Oslo, Akershus og til dels i Rogaland har ledigheten i år økt raskere enn for landsgjennomsnittet, mens Nord-Norge har opplevd lavest tap av arbeidsplasser under finanskrisen. Mye av landets nyeste petroleumsinvesteringer skjer utenfor kysten av Finnmark, og det har gjort det lokale arbeidsmarkedet mer stabilt.

Solid privatøkonomi forut for krisen

2007 var et økonomisk meget godt år for norske husholdninger. Inntektene økte kraftig. Husholdningene i Akershus, Oslo og Rogaland hadde mest i inntekt etter at skatten var trukket fra. Husholdninger i Hedmark, Oppland og Nord-Trøndelag hadde minst å rutte med. I kystfylkene på Vestlandet, unntatt Sogn og Fjordane, og i Buskerud og Akershus hadde husholdninger mer i inntekt enn husholdninger ellers på Østlandet, i Nord-Trøndelag og Nordland.

I våre tre nordligste fylker øker den såkalte medianinntekten jo lenger nord man kommer. Medianinntekten er det inntekstnivået hvor halve befolkningen

tjener mindre, og den andre halvparten tjener mer, og brukes ofte som måleenhet i statistikken. Inntektsnivået følger dessuten i stor grad utdanning – i fylker der mange har høyere utdanning, er også medianinntekten høyere.

Sørlandet – flere barnefamilier med én inntekt

Ser vi spesielt på barnefamiliene, har heller ikke de det likt økonomisk i hele Norge. På Sørlandet er deres medianinntekt relativt lav i forhold til landsgjennomsnittet. Grunnen kan være at foreldrene i Aust-Agder og Vest-Agder prioriterer annerledes enn barnefamiliene ellers i landet, med mer tradisjonelt kjønnsrollemønster og flere hjemmeværende mødre. Kommunene i de to sørlige fylkene har i flere år skåret lavt på likestillingsindeksen til Statistisk sentralbyrå (SSB).

Det er derimot i Oslo vi finner den høyeste andelen barnefamilier hvor verken far eller mor er i jobb. Dette gjelder 5 prosent av husholdningene med barn, og tallet har trolig sammenheng med at det bor mange flere innvandrerfamilier i hovedstaden enn andre steder i landet.

Oslo-folk bruker mest penger, boligen er dyrest

Husholdningene i Oslo og Akershus, sett under ett, brukte i 2006-2008 mest penger, 419 500 kroner årlig per husholdning i snitt. Minst brukte folk i Nord-Norge, 329 300 kroner. Forskjellen var på hele 27 prosent.

Hva bruker folk pengene sine på? Mye tyder på at det er presset på boligmarkedet som bestemmer hva hoveddelen av våre private budsjetter går til. Boutgiftene er størst i Oslo, Bergen og Trondheim, der det i snitt koster hver husholdning 127 300 kroner årlig å holde bolig med lys og oppvarming. Dette er 33,2 prosent av totalforbruket til husholdningene.

I Nord-Norge kostet det samme 106 000 av 329 300 kroner i det totale forbruket, mens i Hedmark og Oppland måtte husholdningene ut med det laveste snittbeløp i landet, 103 500 av 347 500 kroner. I spredtbygde strøk er boutgiftene i snitt på 105 400 kroner, eller 30,2 prosent av alle utgifter

Den andre store utgiftsposten er transport, medregnet bilbruk. Folk i Oslo og Akershus bruker 65 800 årlig på transport i snitt, mens de som bor i Nord-Norge, bruker 49 500 kroner årlig. Folk på Sør-Østlandet bruker mest på transportmidler, hele 75 400 kroner og mye også på å bo, 117 000 kroner per husholdning i snitt.

Flere får sosialhjelp – størst økning i Hordaland

Da sysselsettingen gikk ned, og ledigheten begynte å øke i fjor høst, opplevde halvparten av fylkene at stadig flere innbyggere søkte om – og fikk – sosialhjelp. I 2008 mottok 2,3 prosent av hele Norges befolkning sosialytelser. Det totale beløpet var på litt over 4,3 milliarder kroner. Størst var økningen i stønadstilfeller i Hordaland, på 4 prosent. Stønadstilfeller kan være flere enn personer, fordi mottakeren kan få hjelp i flere kommuner.

Landets høyeste beløp per stønadstilfelle var utbetalt i Oslo, i underkant av 50 000 kroner per år i snitt. Lavest var det i Nord-Trøndelag, 25 000 kroner.

Det er karakteristisk at sosialhjelpsmottakere er gjennomgående unge. De er ofte enslige og eier bare unntaksvis boligen sin. Få er pensjonister. Flest mottakere av sosialhjelp i den yngste aldersgruppen 18-24 år bor i Finnmark, Nordland, Aust-Agder og Hedmark, når vi regner per 1 000 innbyggere.

Mange uføretrygdede i nord, få AFP-pensjonister

I Oslo er 7,2 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder uføretrygdet, og overraskende for mange har hovedstaden den laveste andelen i landet. Den høyeste finner vi i Telemark, som ligger på topp med 14,4, prosent av innbyggerne mellom 18 og 67 år på uføretrygd. Tallene viser at det ikke nødvendigvis er fylkene med flest innvandrere som har den største andelen uføretrygdede, slik det iblant er blitt hevdet i den offentlige debatten.

De høyeste andelen uføretrygdede finnes nord og sør i landet, men også i deler av Østlandet. I Rogaland, Hordaland samt Sogn og Fjordane (Region Vest) er mellom 8,5 og 9,9 prosent av befolkningen i aldersgruppen 18-67 år uføretrygdet.

Bildet ser omvendt ut for pensjonistene med avtalefestet pensjon, såkalt AFP. Dette er dem som får slutte å jobbe, og får pensjon før de har fylt 67 år. Her er det Region Nord som har den laveste andelen av tidligpensjonister, mens Region Vest har den høyeste andelen i landet.

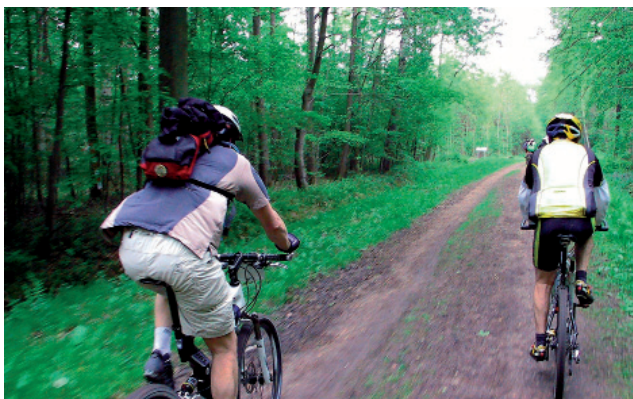
Helse og livsstil Norge rundt

Har bosted betydning for vår helse? Mye tyder på det. Geografiske ulikheter gjenspeiles blant annet i hvordan folk vurderer egen helse når de svarer på spørsmål stilt i SSBs leveårsundersøkelser. Forskjellene kan også leses ut av utviklingen i de regionale tallene for dødelighet.

Dødeligheten er nå lavest på Nord-Vestlandet og høyest i Finnmark, med Hedmark og Oppland på andre plass. Lavest levealder finner vi altså nord i landet. Mest har dødeligheten gått ned i Oslo og Akershus, og minst i Hedmark og Oppland.

Når vi tenker på livsstil som kan forårsake dødelig sykdom, er det interessant å merke seg at hovedstadsområdet har færrest dagligrøykere. Færre dør nå av hjerte- og karsykdommer, og særlig gjelder dette menn i hovedstadsregionen. Årsaken kan være at flere som bor i Oslo og Akershus, har kuttet ut røyken og

har gjort det tidligere enn dem som bor andre steder i landet. På slutten av 1980-tallet hadde Oslo og Akershus nest høyest dødelighet blant landsdelene, nå er den nest lavest.

Men det er her folk drikker mest. Hver fjerde voksne i Oslo og Akershus drikker alkohol minst to ganger i uka. Andelen er dobbelt så stor som den er i Hedmark og Oppland. Og personer i aldersgruppen 45-66 år drikker oftere enn de eldre og de yngre. At alkoholbruken er lavere blant eldre, kan ha sammenheng med generasjon, at de eldre hadde andre drikkevaner da de var middelaldrende.

Fire av fem sier de har god helse

I alle de fire statistiske helseundersøkelsene fra 1998 til 2008 oppga 81 prosent at de hadde god eller meget god helse. Bare 6 prosent sa at helsa var dårlig eller meget dårlig.

Det er små forskjeller mellom landsdelene. Folk i Nord-Norge rapporterer noe dårligere helse. I 2008 mente 77 prosent av de spurte at de hadde god eller meget god helse, mens 10 prosent sa at helsa var dårlig eller meget dårlig.

Mye verre med tannlegen

Er tannhelse en del av helsen? Den burde i hvert fall blitt oppfattet slik, siden tilstanden i munnhulen påvirker resten av kroppen. Men her er forskjellene mye større enn for helse generelt. Mange færre av dem som bor i nord, går til tannlege, sammenlignet med dem som bor sør i landet, viser våre tall.

Fylkene fra Trøndelag og nordover kommer dårligst ut i antall konsultasjoner hos tannlege, og spesielt ille er det når alderen trekkes inn. I Trøndelag har over 70 prosent i aldersgruppen 67 år og over vært hos tannlege de siste tolv månedene. For de nordligste fylkene er tallet alarmerende lavt, 55 prosent, så vidt over halvparten. Andelen for Oslo og Akershus samt Agder og Rogaland ligger til sammenligning på 88 prosent i samme aldersgruppe. Her snakker vi om personer som er spesielt utsatt for tannproblemer som følge av alderen.

Har folk i nord sunnere tenner, og trenger derfor ikke å gå til tannlege hvert år? Det kan tenkes, men særlig sannsynlig er det ikke, så her er det nok andre grunner til de store ulikhetene. Her ligger det også en konkret utfordring for helsemyndighetene.

De som trenger pleie og omsorg

Over 260 000 mennesker, eller 5,4 prosent av befolkningen, mottok minst én form for pleie- og omsorgstjeneste ved utgangen av 2008. Andelen var høyest i Hedmark og Oppland, lavest i Oslo og Akershus. Men bildet blir mer nyanisert når vi ser på forskjellige aldersgrupper. Deler vi befolkningen i tre grupper etter alder, ser vi at de som var 0-66 år og 67-79 år, hadde lavere andeler under pleie og omsorg i Oslo og Akershus enn i resten av landet. For innbyggere over 80 år havnet Oslo og Akershus over gjennomsnittet. I Hedmark og Oppland var situasjonen omvendt.

Rekordhøy utdanning, men noen henger etter

Utdanningsnivået i befolkningen øker i takt med samfunnsutviklingen. Stadig flere søker seg til og fullfører videregående skole og høyere utdanning. I så henseende var 2008 et historisk år; bare 30 prosent av Norges befolkning

manglet utdanning utover grunnskole. Likevel er geografiske forskjeller i utdanningsnivået fortsatt store. I Finnmark og Hedmark har henholdsvis 39 og 37 prosent av innbyggerne bare grunnskole. Oslo og Akershus har flest innbyggere med høyere utdanning, og i fjor var andelen 43 prosent, likt fordelt på kvinner og menn.

Kvinner fra Finnmark satser høyt

Det lave utdanningsnivået i snitt hindrer ikke Finnmarks kvinner i å satse på høy formell kompetanse. I alt 66 prosent av studentene i Finnmark er kvinner. Også for hele landet er det flere kvinner enn menn som studerer ved høyere utdanningssteder, men forskjellen er størst i Finnmark. I Hedmark, Nord-Trøndelag og Troms er kvinneandelen i overkant av 63 prosent. I Oslo er den lavest, 58 prosent i 2008.

Også blant studenter som er født i Norge og oppvokst i en innvandrerfamilie, er kvinner i flertall. På landsbasis «vinner» de med 10 prosent over mennene, og utgjør 55 prosent av studentene med samme bakgrunn. Andelen i Oslo, der de fleste innvandrerfamilier bor, er like høy.

Fredeligere samfunn, tyverier halvert i nord

Vi er blitt et fredeligere samfunn. Antallet anmeldte vinningslovbrudd har gått betydelig ned siden tusenårs-skiftet. I perioden 2002-2008 opplevde alle fylkene en nedgang i anmeldelser, og i de aller fleste fylkene har den vært relativt stor i forhold til innbyggertallet. Best er utviklingen i Troms, Finnmark og Rogaland, der omfanget av anmeldte tyverier og innbrudd er om lag halvert. I Oslo utgjør nedgangen i vinningslovbrudd nesten en femdel av den totale reduksjonen i hele landet.

Men utviklingen er ikke bare positiv. Fra 2007 til 2008 økte det samlede antallet anmeldelser av grove tyverier fra leilighet, enebolig eller hytte. Det satte gjennomsnittet for hele landet tilbake på nivået fra 2005. Grove tyverier av denne typen økte med hele 50 prosent på bare ett år, fra 2 200 til 3 400 tilfeller. Nesten hele økningen var geografisk avgrenset til Oslo, Akershus og Vestfold.

Variere med type statistikk

Bildet av kriminaliteten i Norge endrer seg ut fra hvilke geografiske områder – og hvilke typer kriminalstatistikk – man bruker, viser en ny analyse i kapitlet om kriminalitet. En fylkesstatistikk over hvor de anmeldte lovbruddene har skjedd, gir et noe annet bilde enn når de samme lovbruddene fordeles etter kommunene eller politidistriktene. Andre sammenhenger blir synlige når de samme lovbruddene grupperes etter sentralitet eller type bostedsstrøk. Disse fremstillingene vil igjen kunne skille seg fra tilsvarende oversikter som beskriver hvor ofrene eller gjerningspersonene bor.

De aller fleste kriminalstatistikkene viser imidlertid at den registrerte kriminaliteten fordeler seg noe ulikt i landet – både i omfang, type lovbrudd og hvor ofre og lovbrøytene bor.

Flest lovbrudd i Oslo

Klart flest lovbrudd er registrert i Oslo, både i antall og sett mot innbyggertallet. Hvert femte anmeldte lovbrudd skjer i hovedstaden; i 2008 ble det anmeldt 148 lovbrudd per 1 000 innbyggere her. Det er tre ganger så mange som i Sogn og Fjordane eller i Møre og Romsdal, fylkene med minst registrert kriminalitet. For hele landet, sett under ett, ble 80 lovbrudd per 1 000 innbyggere anmeldt i fjor.

Flest narkotikaforbrytelser (i forhold til innbyggertallet) er i de siste årene anmeldt i Vestfold, flest voldslovbrudd i Finnmark og flest trafikkforseelser i Telemark.

Er vold typisk for storbyer?

Finnmark og Oslo har i alle år hatt mest voldskriminalitet sett i forhold til folkemengde, viser statistikk over politianmeldelser. Ser vi derimot på hvor ofrene bor, blir det klart at det er finnmarkingene, både menn og kvinner, som er mest utsatt for vold og trusler.

I kapittelet om kriminalitet ser artikkelforfatterne spesielt på hvordan detaljerte kommunestatistikker viser at det skjer vel så mye vold i en del mindre kommuner, spesielt i nord, som i byene. Og at når innbyggere i de mest sentrale kommunene, som ligger nærmest landsdelssentrene, utsettes for vold, skjer det ofte utenfor hjemstedet, og da spesielt i landssentrene. De bynære kommunene er dermed ikke mindre fredelige enn de minst sentrale strøk i Norge.

Et nyansert bilde – mange ulikheter

Det er ikke bare kriminalitet som fremstår i et mye mer nyansert bilde enn hva gjennomsnittstallene for hele landet gir inntrykk av ved våre forsøk på å kartlegge geografiske ulikheter. Det skjer på de fleste sosiale områder vi måler levekår på. Bildet avhenger av *hvilke* data som er samlet inn, og *hvordan* de er samlet inn. Situasjonen kan dessuten være i ferd med å endre seg. Finanskrisen kan ha bidratt litt til dette, selv om de fleste av oss til nå er spart for store omveltninger.

Det er i hvert fall ikke likegyldig hvilken kommune eller hvilket fylke man ser når man skal beskrive hvordan livet fortoner seg i Norge. Gullmedaljen fra FN forplikter, mens statistikken viser at det er et godt stykke igjen til vi kan si at mulighetene for livsutfoldelse er noenlunde likt fordelt over hele Norge. Er det mulig å begynne med konkret sosial utjevning i småskala? Å få flere eldre i de nordlige fylkene til tannlegen, for eksempel, kan være et godt sted å begynne.